

Zbornik sudske prakse

PRESUDA SUDA (treće vijeće)

3. listopada 2019.*

„Zahtjev za prethodnu odluku – Direktiva 93/13/EEZ – Potrošački ugovori – Nepoštene odredbe – Hipotekarni kredit indeksiran u stranoj valuti – Odredba koja se odnosi na utvrđivanje tečaja između valuta – Učinci utvrđenja nepoštenosti odredbe – Mogućnost suda da zamijeni nepoštene odredbe primjenom općih odredaba građanskog prava – Ocjena potrošačeva interesa – Nastavak važenja ugovora bez nepoštenih odredaba”

U predmetu C-260/18,

povodom zahtjeva za prethodnu odluku na temelju članka 267. UFEU-a, koji je uputio Sąd Okręgowy w Warszawie (Okružni sud u Varšavi, Poljska), odlukom od 26. veljače 2018., koju je Sud zaprimio 16. travnja 2018., u postupku

Kamil Dziubak,

Justyna Dziubak

protiv

Raiffeisen Bank International AG, provodzący działalność w Polsce w formie oddziału pod nazwą Raiffeisen Bank International AG Oddział w Polsce, ranije Raiffeisen Bank Polska SA,

SUD (treće vijeće),

u sastavu: A. Prechal (izvjestiteljica), predsjednica vijeća, F. Biltgen, J. Malenovský, C. G. Fernlund i L. S. Rossi, suci,

nezavisni odvjetnik: G. Pitruzzella,

tajnik: A. Calot Escobar,

uzimajući u obzir pisani postupak,

uzimajući u obzir očitovanja koja su podnijeli:

- za K. i J. Dziubak, A. Plejewska, *advokat*,
- za Raiffeisen Bank International AG, provodzący działalność w Polsce w formie oddziału pod nazwą Raiffeisen Bank International AG Oddział w Polsce, ranije Raiffeisen Bank Polska SA, M. Bakuła i I. Stolarski, *radcowie prawni*, kao i R. Cebeliński, *advokat*,
- za poljsku vladu, B. Majczyna, u svojstvu agenta,

* Jezik postupka: poljski

- za vladu Ujedinjene Kraljevine, S. Brandon, u svojstvu agenta, uz asistenciju A. Howard, *barrister*,
- za Europsku komisiju, N. Ruiz García i M. Siekierzyńska, u svojstvu agenata,

saslušavši mišljenje nezavisnog odvjetnika na raspravi održanoj 14. svibnja 2019.,

donosi sljedeću

Presudu

- 1 Zahtjev za prethodnu odluku odnosi se na tumačenje članka 1. stavka 2., članka 4., članka 6. stavka 1. i članka 7. stavka 1. Direktive Vijeća 93/13/EEZ od 5. travnja 1993. o nepoštenim uvjetima u potrošačkim ugovorima (SL 1993., L 95, str. 29.) (SL, posebno izdanje na hrvatskom jeziku, poglavlje 15., svezak 12., str. 24.).
- 2 Zahtjev je upućen u okviru spora između Kamila Dziubaka i Justyne Dziubak (u daljnjem tekstu: zajmoprimci) i Raiffeisen Banka International AG, prowadzący działalność w Polsce w formie oddziału pod nazwą Raiffeisen Bank International AG Oddział w Polsce, ranije Raiffeisen Bank Polska SA (u daljnjem tekstu: Raiffeisen), zbog navodne nepoštenosti odredaba o mehanizmu indeksiranja korištenih u ugovoru o hipotekarnom kreditu indeksiranom u stranoj valuti.

Pravni okvir

Pravo Unije

- 3 Trinaesta uvodna izjava Direktive 93/13 glasi:

„budući da se pretpostavlja da zakonske ili regulatorne odredbe država članica kojima se izravno ili neizravno utvrđuju uvjeti potrošačkih ugovora ne sadrže nepoštene odredbe; budući da se ne čini potrebnim da budu podložni oni uvjeti koji odražavaju obvezne zakonske ili regulatorne odredbe i načela ili odredbe međunarodnih konvencija u kojima su države članice ili Zajednica stranke; budući da se u tom pogledu izrazom iz članka 1. stavka 2. koji glasi ‚obveznih zakonskih ili regulatornih odredaba‘ obuhvaćaju i propisi koji se u skladu sa zakonom primjenjuju na ugovorne stranke ako nisu utvrđena nikakva drukčija rješenja.”

- 4 Člankom 1. stavkom 2. te direktive predviđeno je:

„Ugovorne odredbe koje su odraz obaveznih zakonskih ili regulatornih odredaba i odredaba ili načela međunarodnih konvencija u kojima su države članice ili Zajednica stranke, posebno u području prijevoza, ne podliježu odredbama ove Direktive.”

- 5 Člankom 4. navedene direktive određuje se:

„1. Ne dovodeći u pitanje članak 7., nepoštenost ugovorne odredbe procjenjuje se tako da se u obzir uzimaju priroda robe ili usluga na koje se ugovor odnosi u vrijeme kada je ugovor sklopljen, sve popratne okolnosti sklapanja ugovora i sve ostale odredbe tog ugovora ili nekog drugog ugovora o kojem on ovisi.

2. Procjena o tome jesu li neke odredbe nepoštene ne odnosi se na definiciju glavnog predmeta ugovora ni na primjerenost cijene i naknade na jednoj strani, i isporučene usluge i robu, na drugoj, sve dok su te odredbe jasno i razumljivo sastavljene.”

6 Sukladno članku 6. stavku 1. Direktive 93/13:

„Države članice utvrđuju da u ugovoru koji je prodavatelj robe ili pružatelj usluge sklopio s potrošačem prema nacionalnom pravu nepoštene odredbe nisu obvezujuće za potrošača, a da ugovor u tim uvjetima i dalje obvezuje stranke ako je u stanju nastaviti važiti i bez tih nepoštenih odredaba.”

7 Članak 7. stavak 1. ove direktive glasi kako slijedi:

„U interesu potrošača i tržišnih konkurenata države članice osiguravaju da postoje primjerena i djelotvorna sredstva za sprečavanje stalnog korištenja nepoštenih odredaba u ugovorima koji prodavatelji robe i pružatelji usluga sklapaju s potrošačima.”

Poljsko pravo

8 Članak 56. Kodeksa cywilnog (Građanski zakonik) određuje:

„Pravni akt ne proizvodi isključivo učinke navedene u njemu, nego i one koji proizlaze iz zakona, načelâ društvenog suživota i ustaljenih običaja.”

9 Članak 65. Građanskog zakonika predviđa:

„1. Očitovanja volje treba tumačiti u skladu s načelima društvenog suživota i običajima, vodeći računa o okolnostima u kojima su dana.

2. U ugovorima treba istražiti koja je bila zajednička namjera stranaka i koji se cilj želio postići, a ne ograničiti se na doslovno značenje izraza.”

10 Članak 353.¹ Građanskog zakonika glasi:

„Ugovorne stranke mogu slobodno urediti pravni odnos, pod uvjetom da se sadržaj ili svrha ugovora ne protive bitnim obilježjima (prirodi) tog odnosa, zakonu ili načelima društvenog suživota.”

11 Članak 354. Građanskog zakonika glasi:

„1. Dužnik mora ispuniti obvezu u skladu s njezinim sadržajem i na način koji odgovara njezinoj društveno-gospodarskoj svrsi, načelima društvenog suživota te ustaljenim običajima ako postoje u tom području.

2. Vjerovnik je dužan na isti način surađivati u cilju ispunjenja obveze.”

12 U skladu s člankom 385.¹ Građanskog zakonika:

„1. Odredbe ugovora sklopljenog s potrošačem o kojima se nije pojedinačno pregovaralo ne obvezuju potrošača ako definiraju njegova prava i obveze protivno dobrim običajima i nanose znatnu štetu njegovim interesima (nezakonita odredba). Ova se odredba ne odnosi na ugovorne odredbe kojima se uređuju glavna davanja stranaka, među kojima su cijena ili naknada, ako su sastavljene na nedvosmislen način.

2. Kada primjenom stavka 1. pojedina odredba ugovora ne obvezuje potrošača, stranke i dalje obvezuju ostale ugovorne odredbe.

3. Odredbe ugovora sklopljenog s potrošačem koje nisu bile predmet pojedinačnih pregovora, jesu ugovorne odredbe na čiji sadržaj potrošač nije mogao imati konkretni utjecaj. Osobito je riječ o ugovornim odredbama preuzetim iz obrasca ugovora koji je suugovarač predložio potrošaču.

[...]”

13 Članak 385.² Građanskog zakonika navodi:

„Sukladnost ugovornih odredaba s dobrim običajima se ocjenjuje s obzirom na situaciju u trenutku sklapanja ugovora, vodeći računa o njegovu sadržaju, okolnostima njegova zaključenja i drugim ugovorima povezanim s ugovorom u kojem se nalaze odredbe koje su predmet ocjene.”

Glavni postupak i prethodna pitanja

- 14 Dana 14. studenoga 2008. zajmoprimci su kao potrošači sklopili ugovor o hipotekarnom kreditu s Raiffeisenom. Taj je ugovor glasio na poljske zlate (PLN), ali je bio indeksiran u stranoj valuti, odnosno švicarskim francima (CHF), pri čemu je trajanje zajma iznosilo 480 mjeseci (40 godina).
- 15 Pravila o indeksaciji navedenog kredita u predmetnoj stranoj valuti utvrđena su pravilnikom o hipotekarnim kreditima, koji je koristio Raiffeisen i koji čini sastavni dio navedenog ugovora.
- 16 Odjeljak 7. točka 4. tog pravilnika u biti predviđa da se stavljanje na raspolaganje kredita o kojem je riječ u glavnom postupku odvija u PLN na temelju tečaja koji je barem jednak kupovnom tečaju za CHF iz tečajne liste primjenjive u toj banci u trenutku stavljanja na raspolaganje sredstava, pri čemu je preostatak dugovanog iznosa izražen u CHF na temelju navedenog tečaja. Prema odjeljku 9. točki 2. navedenog pravilnika, mjesečne rate kredita bile su izražene u CHF te su se na dan njihova dospijea ustezale s bankovnog računa u PLN, sada na temelju važećeg prodajnog tečaja za CHF iz navedene tečajne liste.
- 17 Kamatna stopa iz glavnog postupka bila je utvrđena kao promjenjiva kamatna stopa, definirana kao zbroj referentne kamatne stope tromjesečnog LIBOR-a za švicarski franak i fiksne Raiffeisenove marže.
- 18 Zajmoprimci su sudu koji je uputio zahtjev za prethodnu odluku podnijeli tužbu ponajprije radi utvrđenja ništetnosti ugovora o zajmu zbog navodne nepoštenosti odredaba o mehanizmu indeksiranja opisanog u točki 16. ove presude. U tom su pogledu tvrdili da su odredbe nezakonite jer su omogućile Raiffeisenu da slobodno i proizvoljno određuje tečajeve valuta. Stoga je ta banka jednostrano utvrđivala iznos tog kredita izraženog u CHF, kao i iznos mjesečnih rata izraženih u PLN. Nakon što se te odredbe uklone, bit će nemoguće utvrditi ispravni tečaj, tako da ugovor neće moći postojati.
- 19 Zajmoprimci su podredno izjavili da bi se ugovor o kojem je riječ u glavnom postupku mogao izvršiti bez tih odredbi na temelju iznosa kredita utvrđenog u PLN i kamatne stope utvrđene ugovorom, koja se temelji na promjenjivoj kamatnoj stopi LIBOR-a i fiksnoj bankovnoj marži.
- 20 Raiffeisen, koji osporava nepoštenost dotičnih odredaba, ističe da, nakon njihova eventualnog uklanjanja, ostale odredbe ugovora o kreditu o kojem je riječ u glavnom postupku i dalje nastavljaju obvezivati stranke. Umjesto uklonjenih odredaba, i s obzirom da ne postoje dispozitivne odredbe koje određuju način utvrđenja tečaja, trebalo bi primijeniti opća načela predviđena u člancima 56., 65. i 354. Građanskog zakonika.

- 21 Osim toga, ta banka osporava i to da uklanjanje navedenih odredaba može rezultirati izvršavanjem ugovora o kreditu o kojem je riječ u glavnom postupku kao kredita u PLN, primjenjujući pri tome na njega kamatnu stopu utvrđenu na osnovi LIBOR-a. Prema njezinim navodima, upotreba LIBOR-a CHF, kako su ugovorile stranke, umjesto više kamatne stope predviđene za PLN, odnosno WIBOR-a, proizlazi isključivo iz postojanja mehanizma indeksacije predviđenog predmetnim odredbama.
- 22 Sud koji je uputio zahtjev ističe da su se ugovori o kreditu indeksirani u stranoj valuti, kao što je predmetni ugovor, razvili u praksi. Institut takvog ugovora o kreditu je u poljsko zakonodavstvo uveden tek 2011., pri čemu se ono ograničavalo na predviđanje obveze da se u ugovoru definiraju specijalna pravila koja utvrđuju, posebice, mehanizam konverzije.
- 23 Sud koji je uputio zahtjev precizira – u pogledu odredaba iz predmetnog ugovora o kreditu – da polazi od pretpostavke da su one nepoštene i da stoga ne obvezuju zajmoprimce.
- 24 On napominje da bi bez tih odredbi bilo nemoguće odrediti tečaj te, stoga, izvršiti predmetni ugovor o kreditu. U tom se pogledu on najprije pita, pozivajući se na presudu od 30. travnja 2014., Kásler i Káslerné Rábai (C-26/13, EU:C:2014:282), je li, ako je poništenje tog ugovora nepovoljno za potrošača, dozvoljeno popuniti prazninu u tom ugovoru na temelju nacionalnih odredaba koje nisu dispozitivnog, već općeg karaktera, i koje upućuju na načela društvenog suživota i običaje, kao što su one predviđene u člancima 56. i 354. Građanskog zakonika. Iako je moguće da ta načela i običaji omogućavaju da se uzme da je primjenjivi tečaj onaj koji primjenjuje Raiffeisen, kako isti proizlazi iz osporavanih odredbi, moglo bi se isto tako uzeti, prema mišljenju suda koji je uputio zahtjev, da je primjenjiv tržišni tečaj, ili tečaj koji je utvrdila središnja banka.
- 25 U slučaju niječnog odgovora na to pitanje, navedeni se sud pita, osim toga, ima li sud, kada smatra da bi poništenje ugovora dovelo do nepovoljnih učinaka za potrošača, ovlast zadržati na snazi nepoštenu odredbu ugovora, iako potrošač nije izrazio svoju namjeru da njome bude vezan.
- 26 Zatim, sud koji je uputio zahtjev primjećuje da je, kako bi se utvrdilo proizvodi li poništenje ugovora učinke koji su nepovoljni za potrošača, nužno definirati kriterije ocjene tih učinaka i, osobito, trenutak s obzirom na koji ih treba ocjenjivati. Sud koji je uputio zahtjev se također pita, može li ocjenu učinaka koje uzrokuje poništenje dotičnog ugovora provesti protiv volje potrošača, odnosno može li se potrošač protiviti tomu da se ugovor nadopuni ili da se njegov način izvršenja utvrdi na temelju pravila koja sadržavaju opće odredbe, kada sud smatra, suprotno mišljenju potrošača, da bi za potrošača moglo biti povoljnije navedeni ugovor nadopuniti, nego ga poništiti.
- 27 Naposljetku, sud koji je uputio zahtjev pita se o tumačenju riječi „ako je u stanju nastaviti važiti i bez tih nepoštenih odredaba” iz članka 6. stavka 1. Direktive 93/13. Navedeni sud navodi da bi se održavanje na snazi ugovora o kreditu o kojem je riječ u glavnom postupku u izmijenjenom obliku poput onoga opisanog u točki 19. ove presude, čak i ako nije objektivno nemoguće, moglo sukobiti s općim načelima koja ograničavaju slobodu ugovaranja a predviđena su poljskim pravom, i, osobito, s člankom 353.¹ Građanskog zakonika, s obzirom na to da nema sumnje da indeksacija tog kredita predstavlja jedinu osnovu kamatne stope koja se temelji na stopi LIBOR-a CHF, kako su ugovorile stranke prilikom sklapanja tog ugovora.
- 28 U tim je okolnostima Sąd Okręgowy w Warszawie (Okružni sud u Varšavi) odlučio prekinuti postupak i uputiti Sudu sljedeća prethodna pitanja:
- „1.) Je li na temelju članka 1. stavka 2. i članka 6. stavka 1. Direktive [93/13] moguće smatrati da, ako je kao posljedica utvrđenja da su nepoštene neke ugovorne odredbe kojima se određuje način na koji stranke izvršavaju činidbu (njezina visina), nevaljanost cijelog ugovora štetna za potrošača, postoji mogućnost popunjavanja praznina u ugovoru na temelju dispozitivne odredbe koja jednoznačno

zamjenjuje nepošteni uvjet, ali na temelju odredbi nacionalnog prava koje predviđaju dopunu učinaka pravnog posla izraženih u njegovu sadržaju i učincima koji proizlaze iz načela pravičnosti (načela društvenog suživota) ili ustaljenih običaja?

- 2.) Treba li u eventualnoj ocjeni učinaka nevaljanosti cijelog ugovora na potrošača uzeti u obzir okolnosti koje su postojale u trenutku sklapanja tog ugovora ili u trenutku nastanka spora između stranaka u pogledu učinka predmetne odredbe (pozivanje potrošača na njezinu nepoštenost) i kakvu važnost ima stajalište koje je potrošač iznio u takvom sporu?
- 3.) Je li moguće zadržati na snazi odredbe koje u skladu s Direktivom [93/13] predstavljaju nepoštene ugovorne uvjete ako bi prihvaćanje takvog rješenja u trenutku rješavanja spora bilo objektivno korisno za potrošača?
- 4.) Može li, s obzirom na članak 6. stavak 1. Direktive 93/13, utvrđenje da su nepoštene ugovorne odredbe kojima se određuje visina činidbe i način na koji je stranke izvršavaju, dovesti do situacije u kojoj će se oblik pravnog posla koji je utvrđen na temelju ugovora uz isključenje učinaka nepoštenih ugovornih uvjeta razlikovati od onog obuhvaćenog namjerom stranaka u okviru glavne činidbe stranaka, osobito – znači li utvrđenje da je ugovorna odredba nepoštena mogućnost daljnje primjene drugih ugovornih odredbi koje nisu nepoštene, kojima se određuje glavna činidba potrošača, čiji je oblik o kojem su se stranke sporazumjele (njihovo uključivanje u ugovor) bio nerazdvojivo povezan s odredbom koju osporava potrošač?"

Postupak pred Sudom

- 29 Aktom podnesenim tajništvu Suda 24. lipnja 2019., Raiffeisen je zatražio da se naloži ponovno otvaranje usmenog dijela postupka. Aktom podnesenim tajništvu Suda 4. rujna 2019., ta je stranka izložila obrazloženje svojeg zahtjeva za ponovno otvaranje.
- 30 U tom pogledu Raiffeisen ističe, u biti, da je nezavisni odvjetnik u svojem mišljenju pogrešno pretpostavio, kao prvo, da poljsko pravo ne sadržava nikakvu dispozitivnu pravnu odredbu koja izravno definira pravila monetarne konverzije, iako je takva odredba unesena u članak 358. stavak 2. Građanskog zakonika, kao drugo, da je nacionalni sud pozvan „oblikovati” ugovor i dati tumačenje ili kreativno rješenje prilikom utvrđivanja sadržaja ugovora, iako se u Poljskoj praksa koja je na snazi sastoji od primjene srednjeg tečaja središnje banke, i, naposljetku, da bi poništenje ugovora o kreditu u načelu za posljedicu imalo trenutačno dospijeće preostalog iznosa kredita, iako poljsko pravo predviđa druge vrste posljedica poništenja takvog ugovora, koje su mnogo teže po potrošača. Ta stranka navodi i da bi, ako bi se prihvatilo, kako predlaže nezavisni odvjetnik u točki 41. svojeg mišljenja, da se ugovor o zajmu indeksiran u CHF, kao što je onaj iz glavnog postupka, može pretvoriti u ugovor koji više ne bi bio indeksiran u toj valuti, a da se pri tome zadrži kamatna stopa vezana za potonju valutu, to dovelo do negativnih posljedica neproporcionalne težine za poljski bankarski sektor.
- 31 Sud može, prema članku 83. svojeg poslovnika, nakon što je saslušao nezavisnog odvjetnika, odrediti ponovno otvaranje usmenog dijela postupka, osobito ako smatra da stvar nije dovoljno razjašnjena, ili ako stranka iznese, po zatvaranju ovog dijela postupka, novu činjenicu koja je takve prirode da ima odlučujući utjecaj na odluku Suda, ili pak ako je u predmetu potrebno odlučiti na temelju argumenta o kojem se nije raspravljalo među strankama ili zainteresiranim osobama iz članka 23. Statuta Suda Europske unije.
- 32 U ovom slučaju Sud smatra, nakon što je saslušao nezavisnog odvjetnika, da raspolaže svim elementima potrebnima za donošenje odluke. U tom pogledu ističe da elementi koje iznosi Raiffeisen nisu nove činjenice koje su takve prirode da imaju odlučujući utjecaj na odluku Suda, u smislu članka 83. Poslovnika Suda. Naime, ti bi elementi mogli biti, s obzirom da se odnose na tumačenje poljskog

prava, u najboljem slučaju relevantni za donošenje odluke koju treba donijeti sud koji je uputio zahtjev. Nasuprot tomu, oni nisu relevantni s obzirom na odgovore koje treba dati na pitanja kako su upućena od strane tog suda. Usto, elementi koji se odnose na neproporcionalnost izmjene ugovora koju opisuju Raiffeisen samo pojašnjavaju pisano očitovanje koje je već podnio.

- 33 U tim okolnostima, nema potrebe za ponovnim otvaranjem usmenog dijela postupka.

O prethodnim pitanjima

Četvrto pitanje

- 34 Svojim četvrtim pitanjem, na koje valja prvo odgovoriti, sud koji je uputio zahtjev u biti pita treba li članak 6. stavak 1. Direktive 93/13 tumačiti na način da mu se protivi to da nacionalni sud, nakon što je utvrdio nepoštenost određenih odredaba ugovora o kreditu indeksiranog u stranoj valuti i koji sadržava kamatnu stopu izravno vezanu za međubankovnu kamatnu stopu za dotičnu valutu, smatra, u skladu sa svojim nacionalnim pravom, da taj ugovor ne može postojati bez tih odredaba iz razloga što bi njihovo uklanjanje za posljedicu imalo izmjenu prirode glavnog predmeta tog ugovora.
- 35 U tom pogledu, iz zahtjeva za prethodnu odluku proizlazi da se odredbe koje zajmoprimci pobijaju odnose na mehanizam indeksacije na stranu valutu kredita o kojem je riječ u glavnom postupku, a koja se odvija na takav način da zajmoprimci moraju snositi troškove povezane s tečajnom razlikom između kupovnog tečaja strane valute koji je korišten za stavljanje sredstava na raspolaganje, i njezina prodajnog tečaja koji se koristi za mjesečne rate za otplatu. Nakon što je sud koji je uputio zahtjev utvrdio nepoštenost tih odredaba, on se pita je li moguće ostaviti na snazi ugovor o kreditu o kojem je riječ u glavnom postupku bez tih odredbi, jer bi izvršenje tog ugovora - nakon što se ukloni izabrani mehanizam indeksacije - predstavljalo izvršenje ugovora drugačije vrste od onoga koji su sklopile stranke.
- 36 Naime, prema mišljenju tog suda, ugovor o kreditu o kojem je riječ u glavnom postupku u tom slučaju ne bi bio više indeksiran u navedenoj stranoj valuti, dok bi se kamatna stopa i nadalje temeljila na - nižoj - kamatnoj stopi te iste strane valute. Takva bi izmjena, koja bi utjecala na glavni predmet tog ugovora, mogla biti suprotna općim načelima predviđenim poljskim pravom koja ograničavaju slobodu ugovaranja, i, posebice, članku 353.¹ Građanskog zakonika.
- 37 U tom pogledu valja podsjetiti da se sustav zaštite uspostavljen Direktivom 93/13 temelji na ideji da se potrošač nalazi u slabijem položaju u odnosu na poslovni subjekt kako u pogledu pregovaračke snage tako i u pogledu razine obaviještenosti – položaju koji vodi do pristanka na uvjete koje je poslovni subjekt prethodno sastavio, bez mogućnosti utjecaja na njihov sadržaj. S obzirom na takav slabiji položaj, ta direktiva obvezuje države članice da propišu mehanizam koji bi osigurao da bilo koja ugovorna odredba o kojoj se nije pojedinačno pregovaralo može biti podvrgnuta ispitivanju kako bi se ocijenilo je li eventualno nepoštena (vidjeti, u tom smislu, presudu od 26. ožujka 2019., Abanca Corporación Bancaria i Bankia, C-70/17 i C-179/17, EU:C:2019:250, t. 49. i 50.).
- 38 U tom kontekstu, članak 6. stavak 1. Direktive 93/13 određuje da države članice moraju odrediti da u ugovoru koji je prodavatelj robe ili pružatelj usluge sklopio s potrošačem prema nacionalnom pravu nepoštena odredbe nisu obvezujuće za potrošača, i da ugovor u tim uvjetima i dalje obvezuje stranke ako je u stanju nastaviti važiti i bez tih nepoštenih odredaba.
- 39 Prema ustaljenoj sudskoj praksi, cilj te odredbe, a osobito njezina drugog dijela rečenice, nije dovesti do utvrđivanja ništetnosti svih ugovora s nepoštenim odredbama, već zamijeniti formalnu ravnotežu koju ugovor uspostavlja između prava i obveza ugovornih stranaka stvarnom ravnotežom kojom se ponovno uspostavlja jednakost između potonjih, pri čemu se precizira da se predmetni ugovor mora, u

načelu, održati bez ikakve izmjene osim one koja proizlazi iz uklanjanja nepoštenih odredbi. Pod uvjetom da je posljednji uvjet ispunjen, predmetni ugovor može, u skladu s člankom 6. stavkom 1. Direktive 93/13, biti održan na snazi ako je, u skladu s odredbama nacionalnog prava, takav kontinuitet ugovora pravno moguć, što valja provjeriti na temelju objektivnoga pristupa (vidjeti, u tom smislu, presudu od 14. ožujka 2019., Dunai, C-118/17, EU:C:2019:207, t. 40. i 51., kao i od 26. ožujka 2019., Abanca Corporación Bancaria i Bankia, C-70/17 i C-179/17, EU:C:2019:250, t. 57.).

- 40 Iz navedenoga slijedi da članak 6. stavak 1. drugi dio rečenice Direktive 93/13 sam ne utvrđuje kriterije koji uređuju mogućnost da ugovor nastavi postojati bez nepoštenih odredaba, već nacionalnom pravnom poretku prepušta njihovo utvrđivanje, u skladu s pravom Unije, kako je u biti istaknuo i nezavisni odvjetnik u točki 54. svojeg mišljenja. Stoga u konkretnoj situaciji mogućnost održavanja na snazi ugovora čije su određene odredbe poništene u načelu treba ispitivati s obzirom na kriterije predviđene nacionalnim pravom.
- 41 Kada je riječ o ograničenjima koja postavlja pravo Unije koja nacionalno pravo u tom kontekstu mora poštovati, valja precizirati da, u skladu s objektivnim pristupom navedenim u točki 39. ove presude, nije dopušteno da se u nacionalnom pravu situacija jedne od stranaka ugovora smatra odlučujućim kriterijem koji određuje sudbinu ugovora (vidjeti, u tom smislu, presudu od 15. ožujka 2012., Pereničová i Perenič, C-453/10, EU:C:2012:144, t. 32.).
- 42 U glavnom postupku čini se da sud koji je uputio zahtjev ne isključuje da, nakon jednostavnog uklanjanja odredbi koje se odnose na razliku u tečaju, ugovor o kreditu iz glavnog postupka u načelu može nastaviti važiti u izmijenjenom obliku, kako je opisano u točki 36. ove presude, ali nije siguran dozvoljava li njegovo nacionalno pravo takvu izmjenu ugovora.
- 43 No, iz razmatranja u točkama 40. i 41. ove presude proizlazi da, ako nacionalni sud smatra da u skladu s relevantnim odredbama nacionalnog prava održavanje na snazi ugovora bez nepoštenih odredaba koje sadržava nije moguće, članku 6. stavku 1. Direktive 93/13 u načelu se ne protivi njegovo stavljanje izvan snage.
- 44 To još i više vrijedi u okolnostima kao što su one iz glavnog postupka, jer iz informacija koje je dostavio sud koji je uputio zahtjev, kako su rezimirane u točkama 35. i 36. ove presude, proizlazi da bi poništenje odredaba koje pobijaju zajmoprincipi dovelo ne samo do ukidanja mehanizma indeksacije i razlike u tečaju, već, neizravno, i do nestanka rizika promjene tečaja, koji je izravno povezan s indeksacijom u stranoj valuti kredita iz glavnog postupka. Međutim, Sud je već presudio da odredbe koje se odnose na rizik promjene tečaja definiraju glavni predmet ugovora o kreditu poput onoga iz glavnog postupka, tako da objektivna mogućnost održavanja na snazi ugovora o kreditu iz glavnog postupka nije sigurna (vidjeti, u tom smislu, presudu od 14. ožujka 2019., Dunai, C-118/17, EU:C:2019:207, t. 48. i 52. i navedenu sudsku praksu).
- 45 Imajući navedena razmatranja u vidu, na četvrto pitanje treba odgovoriti da članak 6. stavak 1. Direktive 93/13 treba tumačiti na način da mu se ne protivi to da nacionalni sud, nakon što je utvrdio nepoštenost određenih odredaba ugovora o kreditu indeksiranog u stranoj valuti i koji sadržava kamatnu stopu izravno vezanu za međubankovnu kamatnu stopu za dotičnu valutu, smatra, u skladu sa svojim nacionalnim pravom, da taj ugovor ne može postojati bez tih odredaba iz razloga što bi njihovo uklanjanje za posljedicu imalo izmjenu prirode glavnog predmeta tog ugovora.

Drugo pitanje

- 46 Svojim drugim pitanjem sud koji je uputio zahtjev u biti pita, treba li članak 6. stavak 1. Direktive 93/13 tumačiti na način da, s jedne strane, posljedice na situaciju potrošača koje su uzrokovane poništenjem ugovora u cijelosti, kako su navedene u presudi od 30. travnja 2014., Kásler i Káslerné Rábai (C-26/13, EU:C:2014:282), treba ocjenjivati s obzirom na okolnosti koje su postojale u trenutku

sklapanja ugovora, a ne okolnosti koje su postojale ili su se mogle predvidjeti u trenutku spora, i da je, s druge strane, za potrebe te ocjene od odlučujućeg značaja volja koju je potrošač izrazio u tom pogledu.

- 47 U tom pogledu, kako proizlazi iz odgovora na četvrto pitanje, ako sud koji je uputio zahtjev smatra, u skladu sa svojim nacionalnim pravom, da nije moguće održati na snazi dotični ugovor o zajmu nakon otklanjanja nepoštenih odredaba koje sadržava, taj ugovor u načelu ne može nastaviti važiti, u smislu članka 6. stavka 1. Direktive 93/13, te stoga mora biti poništen.
- 48 Međutim, Sud je smatrao da se navedenom članku 6. stavku 1. Direktive 93/13 ne protivi to da nacionalni sud ima mogućnost nepoštenu odredbu zamijeniti dispozitivnom odredbom nacionalnog prava, ili onom koja je primjenjiva u slučaju sporazuma stranaka dotičnog ugovora, pri čemu je ta mogućnost ograničena na situacije u kojima nacionalni sud zbog uklanjanja nepoštene odredbe mora ugovor u cijelosti utvrditi ništetnim, izlažući time potrošača za njega posebno nepovoljnim posljedicama, na način da ga se time kažnjava (vidjeti, u tom smislu, presudu od 30. travnja 2014., Kásler i Káslerné Rábai, C-26/13, EU:C:2014:282, t. 80. do 84., i od 26. ožujka 2019., Abanca Corporación Bancaria i Bankia, C-70/17 i C-179/17, EU:C:2019:250, t. 64.).
- 49 Kada je, kao prvo, riječ o trenutku s obzirom na koji treba ocijeniti te posljedice, treba istaknuti da je ta mogućnost zamjene u cijelosti sukladna cilju članka 6. stavka 1. Direktive 93/13, koji se sastoji od, kako je navedeno u točki 39. ove presude, zaštite potrošača uspostavljanjem jednakosti između njega i poslovnog subjekta (vidjeti, u tom smislu, presudu od 26. ožujka 2019., Abanca Corporación Bancaria i Bankia, C-70/17 i C-179/17, EU:C:2019:250, t. 57.).
- 50 Međutim, s obzirom na to da ta mogućnost zamjene služi kako bi se osigurala provedba zaštite potrošača, na način da se njegovi interesi štite od eventualno štetnih posljedica koje bi mogle proizići iz poništavanja predmetnog ugovora u cijelosti, mora se utvrditi da se te posljedice nužno moraju ocjenjivati u odnosu na okolnosti koje postoje ili se mogu predvidjeti u trenutku spora.
- 51 Naime, zaštita potrošača može se osigurati samo ako se uzmu u obzir njegovi stvarni – a time i aktualni – interesi, a ne interesi koje je imao u okolnostima koje su postojale u trenutku sklapanja predmetnog ugovora, kako je u biti istaknuo i nezavisni odvjetnik u točkama 62. i 63. svojeg mišljenja. Isto tako, posljedice od kojih te interese valja zaštititi su one koje bi stvarno nastale, u okolnostima koje postoje ili se mogu predvidjeti u trenutku spora, u slučaju da nacionalni sud poništi taj ugovor, a ne one koje bi zbog poništenja ugovora bile nastale na dan njegova sklapanja.
- 52 To utvrđenje ne dovodi u pitanje činjenica, koju je istaknuo Raiffeisen, da članak 4. stavak 1. Direktive 93/13 ocjenu nepoštenosti neke odredbe vezuje, „u vrijeme kada je ugovor sklopljen”, za sve popratne okolnosti sklapanja ugovora, jer se svrha te ocjene suštinski razlikuje od svrhe posljedica poništavanja ugovora.
- 53 Kao drugo, što se tiče važnosti koju treba pridati volji koju je u tom pogledu izrazio potrošač, treba podsjetiti da je Sud – u vezi s obvezom nacionalnog suda da izuzme iz primjene, ako je potrebno i po službenoj dužnosti, nepoštene odredbe u skladu s člankom 6. stavkom 1. Direktive 93/13 – precizirao da nacionalni sud nije obvezan izuzeti iz primjene predmetnu odredbu ako potrošač, nakon što ga je navedeni sud o tome obavijestio, ne namjerava isticati njezinu nepoštenost i neobvezujuću narav, čime daje slobodan i informiran pristanak na dotičnu odredbu (vidjeti, u tom smislu, presudu od 21. veljače 2013., Banif Plus Bank, C-472/11, EU:C:2013:88, t. 23., 27. i 35. kao i navedenu sudsku praksu).
- 54 Stoga, Direktiva 93/13 ne ide tako daleko da čini obvezatnim sustav zaštite protiv korištenja nepoštenih odredaba od strane poslovnih subjekata koji je uspostavila u korist potrošača. Posljedično, kada potrošač preferira da se ne pozove na taj sustav zaštite, isti se ne primjenjuje.

- 55 Analogno tomu, ako se navedeni sustav zaštite protiv nepoštenih odredaba ne primjenjuje ako se potrošač tome protivi, taj potrošač mora *a fortiori* imati pravo protiviti se da bude, na temelju tog sustava, zaštićen od štetnih posljedica do kojih dovodi poništenje cjelokupnog ugovora, kada se ne želi pozivati na tu zaštitu.
- 56 Imajući prethodna razmatranja u vidu, na drugo pitanje treba odgovoriti da članak 6. stavak 1. Direktive 93/13 treba tumačiti na način da, s jedne strane, posljedice na situaciju potrošača koje su uzrokovane poništenjem ugovora u cijelosti, kako su navedene u presudi od 30. travnja 2014., Kásler i Káslerné Rábai (C-26/13, EU:C:2014:282), treba ocjenjivati s obzirom na okolnosti koje postoje ili se mogu predvidjeti u trenutku spora, i da je, s druge strane, za potrebe te ocjene od odlučujućeg značaja volja koju je potrošač izrazio u tom pogledu.

Prvo pitanje

- 57 Svojim prvim pitanjem sud koji je uputio zahtjev u biti pita treba li članak 6. stavak 1. Direktive 93/13 tumačiti na način da mu se protivi to da se praznine u ugovoru koje su uzrokovane uklanjanjem nepoštenih odredaba popune samo na temelju nacionalnih odredaba općeg karaktera, koje predviđaju dopunu učinaka pravnog posla izraženih u njegovu sadržaju, među ostalim, učincima koji proizlaze iz načela pravičnosti ili ustaljenih običaja.
- 58 U tom pogledu, kako je navedeno u točki 48. ove presude, Sud je članak 6. stavak 1. Direktive 93/13 protumačio na način mu se ne protivi to da nacionalni sud, kada bi poništenje ugovora u cijelosti izložilo potrošača posebno štetnim posljedicama, otkloni ništavost nepoštenih odredaba tog ugovora na način da ih zamijeni dispozitivnom odredbom nacionalnog prava ili odredbom koja je primjenjiva u slučaju sporazuma ugovornih strana.
- 59 Treba istaknuti da je ta mogućnost zamjene, koja je iznimka od općeg pravila prema kojem predmetni ugovor nastavlja obvezivati ugovorne strane samo ako može nastaviti postojati bez nepoštenih odredaba koje su u njemu sadržane, ograničena na dispozitivne odredbe nacionalnog prava ili na one koje su primjenjive u slučaju sporazuma ugovornih strana, te počiva, posebice, na pretpostavci da te odredbe ne sadržavaju nepoštene odredbe (vidjeti, u tom smislu, presudu od 30. travnja 2014., Kásler i Káslerné Rábai, C-26/13, EU:C:2014:282, t. 81., i od 26. ožujka 2019., Abanca Corporación Bancaria i Bankia, C-70/17 i C-179/17, EU:C:2019:250, t. 59.).
- 60 Naime, pretpostavlja se da te odredbe odražavaju ravnotežu koju je nacionalni zakonodavac želio uspostaviti između prava i obveza stranaka određenih ugovora, za slučajeve u kojima stranke ili nisu odstupile od standardnog pravila predviđenog od strane nacionalnog zakonodavca za dotične ugovore, ili su izrijekom odabrale primjenu pravila koje je nacionalni zakonodavac donio u tu svrhu.
- 61 Međutim, u ovom slučaju, čak i pod pretpostavkom da odredbe kao što su one koje navodi sud koji je uputio zahtjev – s obzirom na njihov opći karakter i nužnost da ih se učini operativnima – mogu učinkovito zamijeniti nepoštene odredbe jednostavnom zamjenom od strane nacionalnog suda, u svakom se slučaju ne čini da su one bile predmet posebne ocjene zakonodavca s ciljem uspostave te ravnoteže, tako da te odredbe ne uživaju predmnjevu nepostojanja nepoštenosti navedenu u točki 59. ove presude, kako je u biti istaknuo i nezavisni odvjetnik u točki 73. svojeg mišljenja.
- 62 Imajući navedeno u vidu, na prvo pitanje treba odgovoriti da članak 6. stavak 1. Direktive 93/13 treba tumačiti na način da mu se protivi to da se praznine u ugovoru koje su uzrokovane uklanjanjem nepoštenih odredaba popune samo na temelju nacionalnih odredaba općeg karaktera, koje predviđaju dopunu učinaka pravnog posla izraženih u njegovu sadržaju, među ostalim, učincima koji proizlaze iz načela pravičnosti ili ustaljenih običaja, koje nisu ni dispozitivne odredbe ni odredbe primjenjive u slučaju sporazuma ugovornih strana.

Treće pitanje

- 63 Svojim trećim pitanjem sud koji je uputio zahtjev u biti pita treba li članak 6. stavak 1. Direktive 93/13 tumačiti na način da mu se protivi održavanje na snazi nepoštenih odredaba ugovora ako bi njihovo uklanjanje dovelo do utvrđenja ništetnosti tog ugovora, a sud smatra da bi to utvrđenje ništetnosti dovelo do nepovoljnih posljedica po potrošača.
- 64 Uvodno valja napomenuti da se to pitanje odnosi na slučaj kada nije dozvoljeno zamijeniti nepoštene odredbe u skladu s uvjetima iz točke 48. ove presude.
- 65 Treba podsjetiti da je člankom 6. stavkom 1. prvim dijelom rečenice Direktive 93/13 predviđeno da države članice moraju odrediti da nepoštene ugovorne odredbe „nisu obvezujuće za potrošača”.
- 66 Sud je tu odredbu protumačio na način da je nacionalni sud, kada smatra da je neka ugovorna odredba nepoštena, obvezan istu izuzeti iz primjene, od čega se može odstupiti samo ako potrošač, nakon što ga je navedeni sud o tome obavijestio, ne namjerava isticati njezinu nepoštenost i neobvezujuću narav, čime daje slobodan i informiran pristanak na dotičnu odredbu, kako je navedeno u točki 53. ove presude.
- 67 Stoga, ako potrošač ne da svoju suglasnost, ili se čak izrijeком protivi održavanju na snazi tih nepoštenih odredaba, kako se čini da je slučaj u glavnom postupku, navedena iznimka nije primjenjiva.
- 68 Imajući navedeno u vidu, na treće pitanje treba odgovoriti da članak 6. stavak 1. Direktive 93/13 treba tumačiti na način da mu se protivi održavanje na snazi nepoštenih odredaba ugovora ako bi njihovo uklanjanje dovelo do utvrđenja ništetnosti tog ugovora, i ako sud smatra da bi to utvrđenje ništetnosti dovelo do nepovoljnih posljedica po potrošača, osim ako je potrošač suglasan s tim održavanjem na snazi.

Troškovi

- 69 Budući da ovaj postupak ima značaj prethodnog pitanja za stranke glavnog postupka pred sudom koji je uputio zahtjev, na tom je sudu da odluči o troškovima postupka. Troškovi podnošenja očitovanja Sudu, koji nisu troškovi spomenutih stranaka, ne nadoknađuju se.

Slijedom navedenoga, Sud (treće vijeće) odlučuje:

- 1. Članak 6. stavak 1. Direktive Vijeća 93/13/EEZ od 5. travnja 1993. o nepoštenim uvjetima u potrošačkim ugovorima, treba tumačiti na način da mu se ne protivi to da nacionalni sud, nakon što je utvrdio nepoštenost određenih odredaba ugovora o kreditu indeksiranog u stranoj valuti i koji sadržava kamatnu stopu izravno vezanu za međubankovnu kamatnu stopu za dotičnu valutu, smatra, u skladu sa svojim nacionalnim pravom, da taj ugovor ne može postojati bez tih odredaba iz razloga što bi njihovo uklanjanje za posljedicu imalo izmjenu prirode glavnog predmeta tog ugovora.**
- 2. Članak 6. stavak 1. Direktive 93/13 treba tumačiti na način da, s jedne strane, posljedice na situaciju potrošača koje su uzrokovane poništenjem ugovora u cijelosti, kako su navedene u presudi od 30. travnja 2014., Kásler i Káslerné Rábai (C-26/13, EU:C:2014:282), treba ocjenjivati s obzirom na okolnosti koje postoje ili se mogu predvidjeti u trenutku spora, i da je, s druge strane, za potrebe te ocjene od odlučujućeg značaja volja koju je potrošač izrazio u tom pogledu.**

3. Članak 6. stavak 1. Direktive 93/13 treba tumačiti na način da mu se protivi to da se praznine u ugovoru koje su uzrokovane uklanjanjem nepoštenih odredaba popune samo na temelju nacionalnih odredaba općeg karaktera, koje predviđaju dopunu učinaka pravnog posla izraženih u njegovu sadržaju, među ostalim, učincima koji proizlaze iz načela pravičnosti ili ustaljenih običaja, koje nisu ni dispozitivne odredbe ni odredbe primjenjive u slučaju sporazuma ugovornih strana.
4. Članak 6. stavak 1. Direktive 93/13 treba tumačiti na način da mu se protivi održavanje na snazi nepoštenih odredaba ugovora ako bi njihovo uklanjanje dovelo do utvrđenja ništetnosti tog ugovora, i ako sud smatra da bi to utvrđenje ništetnosti dovelo do nepovoljnih posljedica po potrošača, osim ako je potrošač suglasan s tim održavanjem na snazi.

Potpisi